

**TAIDELÄHTÖISTEN MENETELMIEN HYÖDYNTÄMINEN KOULUN
TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSESSA**

Yhteisöllisen oppilashuollon kehittämistyö

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäki, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä

kevät, 2019

Elina Heiskanen

Koulutus
Kampus

Tekijä	Elina Heiskanen	Vuosi 2019
Työn nimi	Taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen koulun tunne- ja turvataitokasvatuksessa yhteisöllisen oppilashuollon kehittämistyö	
Työn ohjaaja	Merja Salminen	

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö, jossa luodaan uusi toimintatapa sekä otetaan käyttöön taidelähtöiset menetelmät yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamisessa. Opinnäytetyö on toteutettu 5.luokkalaisten tunne- ja turvataitokasvatuksena Pieksämäen perusopetuksessa lukuvuosina 2017–2018 ja 2018–2019.

Aihetta lähestytään omien kokemusten, opettajien havaintojen sekä aiempien tutkimusten pohjalta. Taidelähtöisten menetelmien käyttö tukee lasten ja nuorten hyvinvointia sekä myönteistä kasvua ja kehitystä. Taidelähtöisyys on tässä opinnäytetyössä yhdistetty tunne- ja turvataitokasvatukseen, jota on järjestetty kaikille Pieksämäen perusopetuksen 5.luokkalaisille. Aiemmillä tutkimuksilla on pystytty osoittamaan taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutuksia ja tältä pohjalta on suunniteltu myös tämä toimintaprosessi.

Tunne- ja turvataitokasvatuksella on tuettu lasten sosiaalisia taitoja, minäkuvaa sekä itsetuntoa. Jokaisen oppilaan osallisuutta on pyritty vahvistamaan. Ryhmätyöskentelyllä on ollut merkittävä rooli opinnäytetyön käytännön toteutuksessa.

Prosessin aikana on saatu havaintoja siitä, että taidelähtöiset menetelmät tukevat kasvua ja kehitystä ja luovalla toiminnalla on hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Lapset ovat luonnostaan luovia ja toteuttava luovuutta, kun siihen annetaan mahdollisuus. Ryhmämuotoinen työskentely vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja.

Avainsanat turvataitokasvatus, tunnetaidot, sosiaaliset taidot, minäkuva ja itsetunto

Sivut 35 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Name of degree programme

Campus

Author

Elina Heiskanen

Year 2019

Subject

Art-based methods for school emotional and security education

Development of community based student care

Supervisor

Merja Salminen

ABSTRACT

This thesis is a development work that creates a new approach and introduces a common method for the implementation of Community pupil service. The final thesis has been carried out as an emotional and security support for Pieksämäki basic education in the academic years 2017–2018 and 2018–2019.

I approach this subject on the basis of own experiences, teachers' observations and the previous studies in the past. The use of skilled methods supports the wellbeing of children and young people, as well as positive growth and development. In this thesis, artistic approach is combined with emotional and security education, which is organized for all 5th grade students of basic education. Previous studies have shown the wellbeing effects of art-based methods.

Emotional and security education has supported the children's social skills, self-image and self-esteem. We have tried to support the involvement of every student. Group work has played a big role in practical implementation.

During the process, observations have been made that art-based methods support growth and development, and creativity has a positive impact on well-being. Children are naturally creative and creative when given the opportunity. Group-level work strengthens children's social skills

Keywords

security education, emotional skills, social skills, self-image, self-esteem

Pages

35 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OPPILASHUOLTO PERUSOPETUKSESSA	3
2.1	Oppilashuolto Pieksämäellä	3
2.2	Yksilökohtainen oppilashuolto	4
2.3	Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat Pieksämäellä	4
3	KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA.....	6
3.1	Minäkuva.....	8
3.2	Itsetunto.....	8
3.3	Tunnetaidot.....	9
3.4	Sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot	9
3.5	Taidelähtöiset menetelmät	10
3.5.1	Kuvallinen ilmaisu	10
3.5.2	Draamamenetelmät	11
3.5.3	Taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutukset.....	12
4	KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE	13
5	TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	14
5.1	Mitä on turvataitokasvatus?	14
5.2	Tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutus kehittämistyön aikana	15
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	21
7	POHDINTA.....	24
7.1	Tunne- ja turvataitokasvatuksen kehittämiskohteita	25
7.2	Tulevaisuuden näkymät	26

Liitteet

- Liite 1 Minä ja tärkeät ihmiseni
Liite 2 Tilanteet ja asiat, joissa tunnen oloni hyväksi

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tunne- ja turvataitokasvatuksesta osana yhteisöllistä oppilashuoltoa on tarkoitettu perusopetuksen oppilashuollon toimijoille sekä opettajille. Opinnäytetyö on toteutettu kehittämistyönä kokeilevalla työotteella. Ensimmäisen kerran turvataitokasvatusta kokeiltiin jo lukuvuonna 2015–2016. Tämän jälkeen toimintaa on lähdetty kehittämään ja luovia menetelmiä on haluttu kokonaisuuteen lisää. Opinnäytetyöprosessin myötä työhön suunnitteluun linkittyi taidelähtöisyys. Tavoitteena opinnäytetyöllä on kehittää uutta sisältöä Pieksämäen alakoulujen yhteisölliseen oppilashuoltoon. Opinnäytetyö toteutetaan lukuvuosien 2017–2018 sekä 2018–2019 aikana.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on tullut voimaan elokuussa 2014. Laissa on linjattu yhteisöllisen ja ennaltaehkäisevän opiskeluhuoltotyön merkitys ja sen toteuttaminen oppilaitoksissa. Oppilaitokset saavat itse määritellä miten he yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteuttavat. Jokaisen oppilaitoksen on kuitenkin huomioitava vuosittaisessa toiminnassaan yhteisöllinen opiskeluhuolto, jonka on tarkoitus lisätä turvallisuutta, osallisuutta, viihtyvyyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia koulussa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287)

Toimin Pieksämäen kaupungilla koulukuraattorina. Työkenttäni kuuluvat kaupungin kolme isoa alakoulua; Harju, Kontiopuisto ja Maaselkä sekä kaupungin esioppilaat. Perusopetuksessa työskentelee lisäksi yläkoulun kuraattori, jonka vastualueeseen kuuluu myös kolme kyläkoulua; Jäppilä, Virtasalmi ja Vehmaskylä. Kyläkoulut ovat alakouluja. Toisen asteen kuraattorityö on jaettu kahden henkilön kesken.

Kehittämistyöni kohdistuu alakoulujen yhteisölliseen oppilashuoltoon. Pieksämäen kaupunki on oppilas ja opiskelijahuoltolain mukaisesti kirjannut oppilas- ja opiskeluhuoltosuunnitelmaan (2016) ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen työn olevan ensisijaista oppilashuoltotyötä. Tämän yhteisöllisen työn tulee olla tavoitteellista ja koulun hyvinvointia edistävää. Yhteisöllisen työn lisäksi kouluilla toteutetaan yksilökohtaista oppilashuoltoa jokaisen oppilaan oman tarpeen mukaan. (Pieksämäen kaupunki 2016)

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen, sillä yhteisöllisen oppilashuollon painotus ei ole ollut vastaavanlainen aiemmassa laissa. Nykyinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on ollut voimassa muutaman vuoden ja oppilaitoksissa edelleen suunnitellaan ja kehitetään toimivia yhteisöllisen työn muotoja. Tämä opinnäytetyö kuuluu osana tähän kehittämistyöhön Pieksämäellä.

Koulukuraattorina työnkuvaani kuuluu yhteisöllisen oppilashuollon kehittäminen ja suunnittelutyö yhdessä muun monialaisen oppilashuoltoryhmän kanssa. Tämän opinnäytetyön tavoite on tuoda Pieksämäen alakouluihin yhtenäinen linja taidetoiminnan hyödyntämisestä tunne- ja turvataitokasvatuksessa ja näin ollen tuoda taidelähtöisyys osaksi yhteisöllistä toimintaa.

Yhteisöllisen oppilashuollon tavoite on luoda kouluyhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennaltaehkäisyä, varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä. (Pieksämäen kaupunki 2016)

Taidetoiminnan tuominen osaksi koulun arkea tukee näiden periaatteiden toteutumista. Taidetoiminnan avulla on mahdollista käsitellä monia erilaisia asioita sekä antaa ilmiöille merkityksiä. Lapset ymmärtävät asioita parhaiten esimerkkien, toiminnallisuuden ja kokemusten kautta. Taide-toiminnassa tieto voi siirtyä lapsille itse tekijänä tai kokijana tai katsojana ja kuuntelijana.

Oma vahva osaamiseni taidelähtöisistä menetelmistä on pääasiassa draamakasvatuksesta. Lisäksi käytän työssäni paljon oppilaiden kanssa tarinnallisuutta sekä pienempien lasten kanssa saduttamista. Tältä pohjalta lähdin ideoimaan myös opinnäytetyötäni, jonka tavoite alusta saakka oli taidelähtöisten menetelmien tuominen osaksi yhteisöllistä oppilashuoltoa. Idea kehittyi ja välillä toteutustapakin muuttui kunnes Pieksämäellä lähdettiin toteuttamaan ensin pelkkää turvataitokasvatusta osana yhteisöllistä oppilashuoltoa ja tästä lähti kehittymään opinnäytetyöni aihe.

Opinnäytetyössäni lähestyn tunne- ja turvataitokasvatusta kehittävällä työotteella. Lukuvuoden 2017–2018 aikana toteutettavan projektin ei ole tarkoitus olla valmis menetelmä, vaan tämän jälkeen ideoinnin, kehittämisen ja uuden suunnittelun kautta tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan lukuvuonna 2018–2019.

2 OPPILASHUOLTO PERUSOPETUKSESSA

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon siten kuin laissa säädetään. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287)

Opiskeluhoitoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito sekä opiskeluhoillon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri. Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. (Pieksämäen kaupunki 2016)

2.1 Oppilashuolto Pieksämäellä

Pieksämäellä perusopetuksessa toimii kaksi koulukuraattoria, joiden työkenttä on jaettu seuraavasti; esiopetuksesta ja alakouluista vastaa yksi koulukuraattori, yläkoulusta ja kolmesta kyläkoulusta toinen koulukuraattori. Toisen asteen oppilaitosten opiskeluhoilosta vastaa kaksi koulukuraattoria. Tässä työssä keskitytään kuitenkin perusopetuksessa tapahtuvaan oppilashuoltotyöhön. Lisäksi oppilashuoltoon kuuluvat koulupsykologit sekä terveydenhoitajat koulukohtaisesti. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on yksi vastuuyllilääkäri. (Pieksämäen kaupunki 2016)

Opiskeluhoilosta puhutaan usein eri termein. On oppilashuoltoja sekä opiskelijahuoltoja ja yläkäsitteenä on opiskeluhoito. Toisella asteella ja korkeakouluissa puhutaan opiskelijoista, kun taas perusopetuksessa oppilaista. Opiskeluhoito käsitteenä kuvaa kaikkea edellä mainittua. Tässä opinnäytetyössä puhutaan opiskeluhoillon ja opiskelijahuillon sijaan oppilashuollossa, koska kohderyhmänä ovat alakouluikäiset lapset, joita perusopetuksessa kutsutaan oppilaisiksi.

2.2 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan yksittäiselle oppilaalle annettavia henkilökohtaisia oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja, kouluterveydenhuollon palveluja ja yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa. Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan ja tarvittaessa huoltajien suostumukseen. (Perälä, Hietanen-Peltola, Halme, Kanste, Pelkonen, Peltonen, Huurre, Pihkala & Heiliö 2015)

Yksilökohtaista oppilashuoltoa toteutetaan muun muassa kuraattorin tai psykologin tapaamisin, psykologin tutkimuksissa ja kouluterveyden hoitajan käynneillä. Oppilaan asiaa voidaan kokoontua myös käsittelemään monialaisesti huoltajan suostumuksella. Yksilökohtainen oppilashuolto sekä myös erilaiset kouluissa toteutetut kyselyt ja tarkastukset tuottavat tietoa yhteisöllisen oppilashuollon suunnitteluun.

2.3 Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat Pieksämäellä

Yhteisöllisellä oppilashuollolla tarkoitetaan laissa toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllistä oppilashuoltoa toteuttavat kaikki oppilashuollon toimijat. Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. (Perälä ym. 2015)

Yhteisöllisen oppilashuollon pitkän aikavälin tavoitteena on vähentää yksilökohtaisen oppilashuollon tarvetta. Esimerkiksi vähentämällä ja ehkäisemällä kiusaamista yhteisöllisin keinoin sen sijaa, että puututaan vain jo ilmenneisiin kiusaamistapauksiin, voidaan vähentää kiusaamisesta johtuvaa yksilökohtaisen oppilashuollon tarvetta. Kiusaamista ja väkivaltaa ehkäisevien toimintatapojen lisäksi yhteisöllisen oppilashuollon toimin edistetään mielenterveyttä sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistumista ja terveyttä ja turvallisuutta kouluissa. (Perälä ym. 2015)

Pieksämäelle yhteisöllinen oppilashuolto peruskouluissa on toteutettu niin, että jokaisella koululla kokoontuu oma yhteisöllisen oppilashuollon ryhmä. Tähän ryhmään kuuluvat koulun rehtori, erityisopettaja, koulukuraattori, koulupsykologi sekä kouluterveydenhoitaja. Tämän lisäksi vanhempaintoimikunnan sekä oppilaskunnan edustajia ja koulunkäynninohjaajia kuullaan ja otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun.

Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä suunnittelee ja toteuttaa edellä mainittuja yhteisöllisen oppilashuollon toimia sekä seuraa tavoitteiden täyttymistä. (Pieksämäen kaupunki 2016)

Tunne- ja turvataitokasvatus on Pieksämäen kaupungin käyttöönottama 5.luokkalaisille toteuttava kokonaisuus, joka sisältää neljä tuntia tunne- ja turvataitokasvatusta eri teemoista. Tunne- ja turvataitokasvatus ei ole uusi keksintö, mutta Pieksämäellä se on otettu lukuvuodesta 2017-2018 alkaen osaksi kaikkien alakoulujen yhteisöllistä oppilashuoltoa. Pieksämäellä toimii kolme isompaa alakoulua sekä kolme kyläkoulua. Kyläkouluilla on yhdysluokat 5-6.luokka-asteilla ja heille tunne- ja turvataitokasvatus toteutetaan joka toinen vuosi. Ensimmäisen kerran turvataitokasvatusta pilotoitiin kahdella koululla lukuvuosina 2015–2016 ja 2016–2017. Kokeilujen jälkeen lukuvuodelle 2017–2018 kokonaisuus otettiin käyttöön koko kaupungissa ja sen nimeksi laajennettiin Tunne- ja turvataitokasvatus. Tämän opinnäytetyön myötä siitä tuli kehittämistyö tunne- ja turvataitokasvatuksen taidelähtöisestä toteuttamisesta kaikille perusopetuksen 5.luokkalaisille Pieksämäellä. Oppituntien toteutuksesta vastaavat pääasiassa koulukuraattorit, apuna sisältöjen suunnittelussa ovat olleet koulupsykologit sekä opettajat.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelu kestää läpi koko elämän. Lapsen taidot kehittyvät aidossa kasvuympäristössä aidoissa sosiaalisissa tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa ja koulussa näiden taitojen kehittymistä tuetaan lisäksi erilaisilla ryhmätoiminnoilla ja harjoituksilla.

Osana yhteisöllistä oppilashuoltoa toteutetaan erilaista tunne- ja vuorovaikutustaitojen kasvatusta. Pieksämäellä esioppilaille on muun muassa Tunteiden Tuuli -tunnetaitokasvatusta, joka jatkuu ensimmäisellä vuosiluokalla koulussa. Koulut ovat mukana myös KiVa-koulu toimintamallissa, joka toteuttaa yhteisöllistä kiusaamisen vastaista työtä. KiVa-koulu toiminnassa kaikille ensimmäisen, neljännen ja kahdeksannen luokan oppilaille järjestetään KiVa-koulutunnit. Näillä tunneilla keskustellaan kiusaamisesta, käydään läpi kiusaamisen käsitettä ja tehdään toiminnallisia harjoituksia. (Pieksämäen kaupunki 2016)

Sosiaalisten taitojen kehittymiseen panostetaan läpi koulutien. Yhteisöllinen oppilashuolto näkyy kouluilla myös erilaisina ryhmätoimintoina. Eri vuosiluokille järjestetään tarpeen mukaan erilaisia ryhmiä valitun teeman ympärille. Ryhmätoiminta voi olla ennaltaehkäisevää tai se voi käsitellä jotain ajankohtaista ilmiötä. Oppilaiden kanssa on keskusteltu muun muassa päihteistä ja energiajuomista sekä median vaikutuksista nuorten elämässä. Ryhmiä on järjestetty liittyen sosiaalisen ahdistumiseen ja pelkoihin. Uusille luokille esimerkiksi koulun alkaessa, yläkouluun siirryttäessä tai luokkien yhdistyessä järjestetään ryhmäyttävää toimintaa.

Pieksämäellä yhteisöllistä oppilashuoltoa toteutetaan myös sidosryhmien kanssa. Nuorisotyöntekijät, poliisi ja seurakunta vierailevat kouluilla säännöllisesti. Kouluilla toimivat oppilaskunnat, jotka suunnittelevat hyvinvointia tukevaa toimintaa tai esimerkiksi hankintoja koululle. Liikkuva koulu-hankkeessa tuetaan lasten liikuntatottumuksia ja kannustetaan liikkumaan. Välituntitoimintaa toteutetaan alakouluilla isompien oppilaiden ohjaamana. Tämä kaikki vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Yhteisöllinen oppilashuolto on siis suunniteltua toimintaa, jonka kohteena voi olla luokka, muu ryhmä tai koko kouluyhteisö. Yhteisöllisen oppilashuollon sisällöt voivat olla tunne- ja vuorovaikutustaitoja tukevia, kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäiseviä toimia, terveellisiä elämäntapoja edistäviä toimia tai yleistä turvallisuutta tai terveyttä lisääviä toimia. (Aluehallintovirasto 2019)

Yhteisöllisen oppilashuollon suunnittelun tueksi kouluilla on käytössään muun muassa kouluterveyskyselyjen tulokset, ympäristön terveellisyyden ja opiskeluyhteisön hyvinvoinnin tarkastukset, laajojen terveystarkastusten yhteenvedot sekä opetushallituksen ja terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen kyselyt. (Aluehallintovirasto 2019)

3 KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA

Luovuus on osa meidän kaikkien elämää. Kokemus itsestä luovana olentona on ihmiselle perustarve. Leikki, kokeilu ja mielikuvitus rikastuttavat arkea, mutta niillä on myös syvällisempi merkitys elämän myöhempien haasteiden käsittelyssä. Luovuus voi näkyä muun muassa joustavuutena selvitä eteen tulevista haasteista, kekseliäisyytenä löytää uusia ratkaisuja sekä kykyä katsoa asioita uudesta näkökulmasta. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 11)

Luovuus on ihmisen synnynnäinen ominaisuus. Se voi näkyä luovana ongelmanratkaisukykyinä arjen eri tilanteissa tai taiteellisena toimintana. Ennen kaikkea luovuus on jokaisen ihmisen ulottuvilla, mutta yhteyttä siihen on hyödyllistä vahvistaa. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 11–12)

Tässä kehittämistyössä hyödynnetään luovuttaa lasten arkisia asioita käsiteltäessä. Esiin nostetaan kaverisuhteet ja toiminen ryhmässä, lapsen vahvuudet sekä mielenkiinnon kohteet.

Luova toiminta ja itsensä ilmaiseminen taiteen kautta tarjoaa turvallisia mahdollisuuksia oman tarinan tarkasteluun ja muovaamiseen. Näiden mahdollisuuksien avulla voi löytää omia vahvuuksia, unelmia ja päämääriä. Luovan ilmaisun keinoin oman elämän tarkastelu osoittaa usein oman tarinan ainutlaatuisuuden ja merkityksen. (Huhtinen & Karjalainen 2019, 16)

Myös tunne- ja turvataitokasvatuksen tunneilla pyritään nostamaan esiin jokaisen vahvuuksia ja itselle tärkeitä asioita. Näin tuetaan itsetuntoa ja jokainen oppilas tarkastelee omaa elämäänsä myönteisistä lähtökohdista.

Luova toiminta tukee hyvinvointia ja lisää osallisuutta. Etenkin yhdessä koettu toiminnallisuus vahvistaa tunnetta kuulumisesta johonkin ja antaa merkityksellisyyttä siihen, että on osa yhteistä tilannetta tai kokemusta ja voi vaikuttaa siihen. Luovuus vahvistaa niitä resurssejamme, jotka lisäävät hyvinvointia. Se vapauttaa, virkistää ja saa aikaan hyvältä tuntuvia tunnekokemuksia. Luova toiminta tarjoaa mahdollisuuden itseilmaisulle sekä yhdessä toimimiselle ja sitä kautta lisää myös vuorovaikutusta. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 13-14)

Luokkayhteisössä on erittäin tärkeää, että jokainen kokee kuuluvansa ryhmään. Konflikteja ei luokissa voida välttää, mutta luokan yhteisöllistä toimintaa voidaan kehittää siihen suuntaan, että oppilaat löytävät toiminta- ja ratkaisumalleja erilaisiin tilanteisiin. Tämä on yksi kantava teema tunne- ja turvataitokasvatuksessa.

Myös Uusikylä (2012) tuo esiin luovuuden merkityksen itsensä toteuttamisessa. Ihminen on synnynnäisesti luova, mutta kulttuuri ja ympäristö tukahduttavat luovuuden. Kaikissa ihmisissä on luovuuden aineksia ja jokaisella tulisi olla oikeus luovaan itsensä toteuttamiseen. Ympäristön tulisi siis luoda mahdollisuuksia luovuudelle eikä lasten kasvaessa tukahduttaa näitä aineksia.

Kehittämistyöni toimintaympäristö on koulu ja kohderyhmäksi on valikoitunut 5.luokkalaiset oppilaat. Kohderyhmän valinta on tapahtunut aiemman turvataitokasvatuksen kohderyhmän mukaan. Lukuvuonna 2016-2017, kun turvataitokasvatusta toteutettiin ensimmäisen kerran, kohderyhmänä olivat 5.luokkalaiset, koska tuolloin yhden koulun 5.luokan opettajat olivat esittäneet toiveen yhteisöllisestä ryhmätoiminnasta. Kohderyhmän valinta on perusteltu myös siksi, että muille vuosiluokille on muuta yhteisöllistä toimintaa lukuvuoden aikana.

Tätä kehittämistyötä lähestytään kehittävällä työotteella. Hassi, Paju & Maila (2015) ovat määritelleet kokeilemalla kehittämisen lähtökohdaksi sen, että sitä, mitä ei tiedetä, ei voida suunnitella. Ensimmäiseksi pitää pyrkiä luomaan puuttuva tieto. Kokeilujen avulla pystytään luomaan ymmärrys siitä, mitä tulisi tehdä ja miten asetettu tavoite saavutetaan. Tämä ymmärrys perustuu aina oikeisiin kokemuksiin.

Aluksi turvataitokasvatusta toteutettiin paljon suppeammin ilman taidelähtöistä näkökulmaa. Kokemukset olivat positiivisia, työtä haluttiin jatkaa, mutta myös kehittämiskohteita oli nähtävissä. Ennen kaikkea toiminnallisuutta tuli saada lisää, jotta oppilaiden mielenkiinto ja aktiivisuus säilyvät. Tältä pohjalta kehittävää työtä lähdettiin hyödyntämään suunnittelussa ja haluttiin kokeilla taidelähtöisyyttä. Seuraavassa esitellään työn teoreettista viitekehystä ja siihen liittyviä käsitteitä.

3.1 Minäkuva

Minäkuva eli minäkäsitys on ihmisen näkemys itsestään. Minäkuva vastaa kysymykseen ”kuka minä olen” ja siihen liittyy käsityksiä ominaisuuksistamme ja rooleistamme. Minäkuvan kautta peilataan myös itseä suhteessa muihin ihmisiin. Keskeinen minäkuvaa määrittävä tekijä on toisilta saatu palaute. Minäkuva muuttuu elämän aikana erilaisten kokemusten seurauksena, kun ihminen saa vuorovaikutuksessa palautetta toiminnastaan ja omasta persoonastaan muilta ihmisiltä. Nuoruusiässä ihmisen minäkuva monipuolistuu ja nuori näkee minäkuvassaan monia puolia. Hän erottaa itsessään fyysisen, sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen puolen. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009)

Elämäntapahtumat vaikuttavat siihen mihin suuntaan minäkuva kehittyy. Minäkuvan kehitystä tapahtuu vuorovaikutuksessa sosiaaliseen ympäristöön, joka muodostuu kodista ja vanhemmista, ikätovereista sekä muista läheisistä. Nuoruusiässä nuori irtaantuu vanhemmistaan ja luo käsityksiä itsestään yhä itsenäisemmin. Koululaisilla merkittävässä roolissa minäkuvan muodostumisessa on kouluympäristö. Minäkuvaan liittyy olennaisesti myös itsetunto. (Kronqvist & Pulkkinen 2007)

3.2 Itsetunto

Itsetunnolla tarkoitetaan jokaisen omaa arviota ja käsitystä itsestä. Itsetunto rakentuu lapsuudesta lähtien ja kehittyy koko elämän ajan. Itsetunto ei ole peritty ominaisuus vaan se kehittyy erilaisten kokemusten myötä. (Keltinkangas-Järvinen 1999)

Keltinkangas-Järvisen (1999, 17–19) mukaan hyvää itsetuntoa on se, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen itsessään näkee ja kuinka hyvin hän ymmärtää oman ainutkertaisuutensa. Itsetunto on kykyä luottaa itseensä, pitää itsestään ja arvostaa itseään.

Itseluottamus sen sijaan kertoo siitä miten ihminen uskaltaa asettaa itselleen tavoitteita ja ottaa haasteita vastaan ja kuinka hyvin hän uskoo selviytyvänsä siitä mihin ryhtyy. Itseluottamus kuuluu osaksi itsetuntoa. (Keltinkangas-Järvinen 1999, 17–19)

3.3 Tunnetaidot

Jokaisella on tunteita ja ne tuntuvat kehossa ja mielessä. Ihmiset kokevat samoissa tilanteissa erilaisia tunteita ja samaan päiväänkin mahtuu paljon eri tunnetiloja. Tunteet syntyvät aina ihmisen ja ympäristön yhteisvaikutuksesta. Ihmisen persoonallisuus sekä tapa havainnoida ja arvioida tilannetta, vaikuttaa tunteisiin ja siihen miten ihminen kokee eri tilanteet. Näin ollen tunteiden kokeminenkin on yksilöllistä. (Myllyviita 2016)

Aaltonen, Ojanen, Vilhunen, Vilen (2007) kuvaavat tunneälyä kyvyksi, jolla ihminen harjoittaa itsehillintää, innostumista, sisua sekä taitoa motivoitua. Tunneälyn avulla ihminen löytää optimismia vaikeissakin tilanteissa. Tunneälyä voi kehittää ja se kehittää samalla myös sosiaalisia taitoja. Toimiminen vuorovaikutustilanteissa on joustavampaa ja luovempaa, kun ymmärtää myös toisten tunteita ja osaa toimia sosiaalisissa tilanteissa.

Tunnetaitoja voi siis harjoitella. Tunnetaitokasvatuksella tarkoitetaan sitä, että lapselle kerrotaan tunteista ja siitä, miltä eri tunteet tuntuvat ja miksi tunteita tulee. Tunteiden kanssa oppii pärjäämään ja niitä oppii säätelämään eri tilanteissa. Tunteiden tunnistaminen on tärkeää. Erilaisten tietoisuusharjoitusten kautta on mahdollista oppia tunnistamaan eri tunteita ja sitä kautta harjoitella itsesäätelyä. Tunnetaidoista tärkein on tunteista puhuminen ja rauhoittumisen opettelu. (Myllyviita 2016)

3.4 Sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan sitä, että yksilöllä on taidot selviytyä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan myös kykyä rakentaa hyviä ihmissuhteita. Sosiaalisten taitojen avulla ihminen kykenee luontevasti solmimaan kontakteja erilaisiin ihmisiin. Sosiaalisten taitojen kehittymiseen vaikuttavat kokemukset sekä kasvatus. Sosiaalisiin taitoihin liittyy myös kyky ymmärtää toisia ihmisiä. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 17–22)

Sosiaaliset taidot ja tunnetaidot kulkevat siis monessa suhteessa rinnakkain ja ne molemmat kehittyvät erilaisten kokemusten kautta. Usein hyvät sosiaaliset taidot omaavalla henkilöllä on myös tunnetaitoja sekä tunneälyä.

Kauppila (2005) kuvaa sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tarkoittavan ihmisten välistä toimintaa erilaisissa toimintaympäristöissä. Keskeisiä vuorovaikutustaitoja ovat keskustelutaidot, neuvottelutaidot, esiintymistaidot, yhteistyö- sekä yhteistoimintataidot, viestintätaidot, ryhmä- ja tiimityöskentelytaidot sekä empatiataito.

Kouluympäristössä lapsilla korostuu Kauppilan määrittelemistä taidoista etenkin yhteistyötaidot sekä ryhmä- ja tiimityötaidot. Myös empatiakykyä tarvitaan sekä taitoa keskustella ja neuvotella erilaisista asioista. Näitä taitoja tuodaan esiin myös tässä kehittämistyössä ja toiminnalliset menetelmät harjoittavat näitä taitoja.

3.5 Taidelähtöiset menetelmät

Taidelähtöisten menetelmien avulla rikastetaan arkista kanssakäymistä, saadaan aistit ja mieli liikkeelle sekä houkutellaan esiin kokemuksia ja tunteita. Taidelähtöisiä menetelmiä ovat kaikki missä toteutetaan luovaa toimintaa ja luodaan jotain uutta taiteen avulla. Valokuvaus, maalaaminen ja piirtäminen ovat muun muassa taidelähtöisiä menetelmiä. Samoin myös muu käsillä tekeminen on taidelähtöistä. Kirjoittamista, erilaisten tarinoiden työstämistä, näyttelemistä ja draamaharjoituksia käytetään taidelähtöisessä työskentelyssä. Tässä kehittämistyössä hyödynnetään kuvallisen ilmaisun keinoja sekä draamamenetelmiä.

Taiteen soveltava käyttö on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana hyvinvointialoilla. Taide on merkittävänä apuna vuorovaikutustaitojen kehittämisessä ja taiteella on myös merkitystä kommunikaation, ilmaisun ja jäsentämisen tilana. Taide tarjoaa välineitä omien vahvuuksien tunnistamiseen, itsetunnon vahvistamiseen, oppimiseen sekä sosiaaliseen kasvuun. Tutkimuksellista tietoa siitä, että taidelähtöisistä menetelmistä on hyötyä lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä on kertynyt viime vuosina runsaasti. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018)

3.5.1 Kuvallinen ilmaisu

Kuvallisella ilmaisulla tarkoitetaan kuvallisten töiden tekemistä. Kuvallista ilmaisua ovat myös tulkinnat erilaisista kuvista. Ilmaisua voidaan toteuttaa kuvallisesti esimerkiksi piirtämällä, maalaamalla ja muovailemalla. Kuvallisen työskentelyn avulla lapsi pystyy tulkitsemaan ja jäsentämään ympäröivää maailmaa ja se on luontevaa pienille lapsille. Ensimmäinen kuvallisesta ilmaisusta tulee usein mieleen kuvan tekeminen piirtämällä tai maalamalla, mutta kuvallista ilmaisua on kaikki, jossa visuaalisesti hyödynnetään kuvaa. (Iivanainen 2019, 57)

Tässä kehittämistyössä kuvallisen ilmaisun muodoista käytetään piirtämistä. Samalla herätellään sitä pienelle lapselle luontaista tapaa ilmaista itseään. Osalla kiinnostus piirtämiseen on säilynyt kouluikänsä asti, mutta jotkut lapset suhtautuvat siihen myöhemmällä iällä ennakkoluuloisesti tai kielteisesti. Piirtämisen lisäksi tunne- ja turvataitotunneilla tutustutaan erilaisiin kuviin ja tulkitaan niitä.

3.5.2 Draamamenetelmät

Draama ja draamakasvatus yhdistetään usein teatteriin. Draamakasvatus onkin osa teatteria ja monissa yhteyksissä esittävästä taiteesta puhuttaessa esiintyy myös draamakasvatuksen käsite. Draaman eri muotoja hyödyntämällä draamakasvatukselle löytyy paikkansa kuitenkin myös taiteen ja opetuksen kentässä. Draama ohjausmenetelmänä ei siis tarkoita teatterin tekemistä eikä aina ei tarvitse olla yhteyttä teatteriin. Draamakasvatuksen eri sisältöjä eli erilaisia draamamenetelmiä hyödyntämällä voidaan tutkia ja oppia monia asioita. Draaman eri lähestymistavat mahdollistavat sekä esittävän että osallistavan dialogin. (Öystilä 2019, 141–142, 158)

Draamatyöskentelyssä oppiminen tapahtuu kokemuksen kautta, yhteisössä toimiessa. Oppimista tapahtuu ilmiöiden ja asioiden tutkimisen kautta. Draamakasvatuksessa teoria ja käytäntö integroituvat ja kulkevat niin sanotusti vuorovaikutuksessa. Tämän myötä tapahtuu oppimista. (Öystilä 2019, 141–142)

Draamassa opitaan myös itsestä. Itsetuntemus, tieto omista näkemyksistä ja toimintatavoista nousee esiin monissa eri draamaharjoituksissa. Riskinoton ja kokeilun seurauksena havaitaan uusia itseä koskevia näkemyksiä. Oppimista tapahtuu, kun draamatyöskentelyssä esitetään suunnitelmia ja ideoita, kehitetään ongelmanratkaisutaitoja, työskennellään ilman opettajan ohjausta erilaisissa ryhmissä ja toimitaan erilaisissa moniulotteisissa roolisopimuksilla luoduissa maailmoissa. (Heikkinen 2005, 39)

Draamakasvatus voidaan nähdä hyvinvointia edistävänä. Se luo lukemattomia mahdollisuuksia hyvinvointityölle. Siinä painottuu kasvatuksen ja oppimisen näkökulma (Öystilä 2019, 141). Tässä kehittämistyössä hyödynnetään draamamenetelmiä ja lapset pääsevät tekemään pieniä draamaharjoituksia, joissa toteutuu yhdessä tekeminen. Myös forumteatteria kokeillaan.

Forumteatteri on tapahtuma, johon osallistutaan, ei esitys, jota vain katsotaan. Forum-teatteri etenee niin, että ryhmä esittää kohtauksen tai näytelmän, jonka jälkeen katsojat osallistuvat keskusteluun nähdyn perusteella. Jokeri eli ns. seremoniamestari kerää yleisöltä nousseita ehdotuksia ja johtaa keskustelua. Katsojilta tulleiden ehdotusten ja korjausten perusteella tilanne näytellään uudestaan. (Rusanen 2005)

Forumteatterin olennaisena tarkoituksena on avata keskustelu yhteisöä askarruttavista asioista. Forumteatteria tehdessä hyödynnetään nimenomaan teatteria välineenä eikä niinkään pyritä tekemään korkeatasoista teatteriesitystä.

Forumteatteri sopii menetelmäksi myös tässä työssä. Käsiteltävästä aiheesta on tarkoitus käydä keskustelua ja keskustelu konkretisoituu uudelleen näyttelemällä. (Öystilä 2019,170)

Forumteatterissa vuorovaikutteisuus korostuu. Forumteatterin avulla voidaan harjoitella sitä miten päästään erilaisissa ongelmatilanteissa parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Forumteatterin ideana on auttaa päähenkilöä muuttamaan omaa toimintaansa, mikä saa aikaan muutoksen muissa rooleissa. Menetelmänä forumteatteri sopii monenlaiseen ryhmien ohjaustyöhön ja se auttaa huomaamaan oman toiminnan vaikutuksen muun ryhmän toimintaan. (Öystilä 2019, 170)

3.5.3 Taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutukset

Kiilakoski & Tervahartiala (2015) ovat tutkineet miten taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan tukea nuorten osallisuutta heidän lähiympäristössään. Tutkimuksen tarkoituksena oli osoittaa, millaista toimintaa taidelähtöiset menetelmät tuottavat ja miten koulu toimintaympäristönä rajaa toimintaa. Tutkimuksessa haettiin vastauksia myös siihen, millaisia vaikutuksia taidelähtöisillä menetelmillä on yksilölle ja yhteisölle sekä sukupolvisuhteille. Tutkimus toteutettiin kahdessa Etelä-Suomen koulussa erilaisin taideprojektein. Tutkimuksen tuloksena nähdään, että toimintaympäristössä tapahtui pieniä toimintatapojen muutoksia, joilla on vaikutuksia muun muassa osallistujien rohkeuteen sekä ihmisten välisiin suhteisiin. Lyhytkestoiset menetelmät eivät saaneet aikaan vielä suuria muutoksia toimintakulttuurissa, mutta taideprojektien aikana nuoret lähestyivät ympäristöään ennakkoluulottomasti.

Huuki (2018) on tarkastellut omassa tutkimuksessaan miten taidelähtöiset menetelmät auttavat tunnistamaan, nostamaan pintaan ja käsittelemään poikien elämään sisältyviä vaikeasti tunnistettavia ja vaiettuja aihepiirejä. Tällaisia aiheita ovat muun muassa intiimi läheisyys, väkivalta, kuolema, suru ja seksuaalisuus. Tutkimukseen on osallistunut 40 viidesluokkalaista poikaa. Tutkimus toteutettiin moniaistisina, osallistavina ja taidelähtöisinä työpajoina. Toteuttajina yhdessä lasten kanssa on ollut tutkijoita, taitelijoita sekä opettajia. Luovat keinot taidepajoissa auttoivat poikia tunnistamaan ja käsittelemään vaikeasti sanoitettavia asioita. Lisäksi taidelähtöiset menetelmät mahdollistivat pojille intiimin läheisyyden osoittamisen kaverisuhteissa, mikä ei ole tavanomaista länsimaisessa maskuliinisessa normistossa.

Tämä tutkimus kiinnosti myös itseäni, koska kohderyhmä on ollut samanikäiset lapset kuin omassa kehittämistyössäni. Tutkimus käsittelee eri teemoja, mutta tutkimus osoittaa, kuinka luovien menetelmien avulla pääsee käsiksi vaikeasti käsiteltäviin asioihin. Myös omassa kehittämistyössäni toiminnallisuuden kautta nostetaan esiin ilmiöitä koulusta ja vapaa-ajalta. Näistä aiheista ei ole aina helppoa puhua suoraan.

Myllykosken & Niemelän (2018) opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus useammasta taidelähtöisistä menetelmistä käsittelevästä tutkimuksesta. Myllykoski ja Niemelä ovat kirjallisuuskatsauksen avulla tutkineet taidelähtöisten menetelmien vaikutusta alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa.

Tutkimuksen tulokset on jaoteltu kolmeen teemaan; sosiaalinen hyvinvointi, psyykinen hyvinvointi sekä ympäristö osana turvallisuutta. Tulokset osoittavat, että taidelähtöisten menetelmien käyttö on hyödyksi lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Taidelähtöisten menetelmien avulla pystytään nostamaan esiin lapsen voimavaroja sekä tukemaan sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Myös lasten lähiympäristöä ja siinä toimivia ihmisiä tuetaan taidelähtöisten menetelmien avulla. (Myllykoski & Niemelä 2018)

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää samaistua ikätovereihin ja kuulua ryhmään. Sosiaalinen ja psyykinen hyvinvointi sekä kuuluminen ryhmään voimauttavat lasta ja tukevat lapsen itsetuntoa. Ryhmässä toimimisen taitoja ja yhteisöllisyyttä voidaan nimenomaan tukea toteuttamalla ryhmässä erilaista taidelähtöistä toimintaa. (Myllykoski & Niemelä 2018)

Edellä mainittujen tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että taidelähtöiset menetelmät tukevat myönteistä kasvua ja kehitystä. Pitkäkestoisella työskentelyllä taidetoiminnan kautta on myös mahdollista saada laajemmin muutoksia toimintakulttuureissa eri ympäristöissä.

4 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE

Tällä kehittämistyöllä tavoitellaan toimivaa työtapaa ja uuden menetelmän käyttöön ottoa yhteisölliseen oppilashuoltoon. Edellä on kuvattu kehittämistyön kannalta oleellisia käsitteitä ja näiden osa-alueiden vahvistumista tavoitellaan tämän työn kautta. Tunne- ja turvataitokasvatuksen on suunniteltu jäävän pysyväksi osaksi koulujen yhteisöllisen oppilashuollon vuosikelloa. Tämä kehittämistyö toimii pilottina ja tämän kautta on tarkoitus havainnoida nuorten toimintaa omassa luokassa sekä heidän kokemuksiaan luokan ilmapiiristä ja arjen hyvinvoinnista kokonaisuutena niin kotona kuin koulussa.

Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien avulla työskentelyssä lähestytään seuraavia aiheita: ryhmä- ja tiimityötaidot eli sosiaaliset taidot, tunteet ja tunteiden säätely sekä itsetunto ja itseluottamus. Sosiaalinen media on myös tällä hetkellä hyvin ajankohtainen aihe ja lasten ja nuorten kanssa toimiessa on pidettävä myös sitä teemaa yllä.

Tunne- ja turvataitokasvatustunneilla pyritään siihen, että lapset pohtisivat omaa toimintaansa erilaisissa tilanteissa ja saisivat myös vahvistusta omaan itsetuntoonsa. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena on tukea myönteistä minäkuvan kehitystä ja kehittää empatiakykyä sekä toisten huomioon ottamista ryhmätilanteissa. Jokainen saa käsitellä myös suhdetta itselle tärkeisiin ihmisiin ja asioihin.

5 TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Lasten ja nuorten tunnetaidot ovat nousseet puheenaiheiksi kouluissa. Monet lapset ja nuorten tarvitsevat tukea tunteiden säätelyssä. Lisäksi moni lapsista hyötyy itsetunnon vahvistamisesta. Tunnetaidot sisältyvät kiinteästi lasten turvataitoihin ja seuraavassa on esitelty turvataitokasvatuksen taustaa sekä miten sitä Pieksämäellä on lähdetty toteuttamaan. Pieksämäellä ei ole haluttu keskittyä pelkästään tunnetaitoihin, mutta tunnetaidot ovat niin vahva kantava teema koko sisällössä, että kokonaisuus on nimetty tunne- ja turvataitokasvatukseksi.

5.1 Mitä on turvataitokasvatus?

Turvataitokasvatuksen avulla lapset ja nuoret oppivat taitoja, joilla he voivat välttää joutumasta kiusaamisen, alistamisen, väkivallan, houkuttelun, ahdistelun ja seksuaalisen hyväksikäytön tilanteisiin tai niihin joutuessaan osaavat suojella itseään ja puolustaa rajojaan. Turvataitokasvatus ei ole ainoastaan uhkaaviin tilanteisiin varautumista vaan laaja-alaista lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen tukemista. Tavoitteena on myös edistää lasten ja nuorten itsearvostusta ja itseluottamusta sekä vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018)

Turvataitokasvatuksen juuret ovat Kotkassa ja historia ulottuu 1990-luvun alkuun. Kotkan kaupungissa oli tuolloin paljastunut laaja lasten ja nuorten hyväksikäyttörengas ja esiin nousi suuri huoli kaikkien lasten turvallisuudesta. Samalla nähtiin myös tarve kehittää keinoja ja menetelmiä, joilla ehkäistä lasten ja nuorten ajautumista tällaisiin kasvu- ja kehitystä vaarantaviin tilanteisiin. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2012)

Kotkaan perustettiin monialainen ennaltaehkäisevä työryhmä, joka aloitti tutustumisen kotimaisiin ja ulkomaisiin lasten turvallisuutta vahvistaviin työtapoihin. Vuosien kehitystyön tuloksena muodostui työtapoja muun muassa päivähoiton, koulun, lastenneuvolan ja sijaishuollon kasvatustyöhön. (Lajunen ym. 2012)

Vuonna 2002 mukaan liittyi joukko Turun, Helsingin ja Jyväskylän seudulla olevia lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia ja laajojen kontaktien avulla muodostui perinteiset rajat ylittävä turvataitokasvatuksen yhteistyöverkosto. Tämä verkosto määritteli tavoitteekseen kehittää toimintamalleja ja oppimateriaaleja koulujen ja päivähoidon kasvatustyöhön ja tällaista materiaalia onkin syntynyt monipuolisesti. (Lajunen ym. 2012)

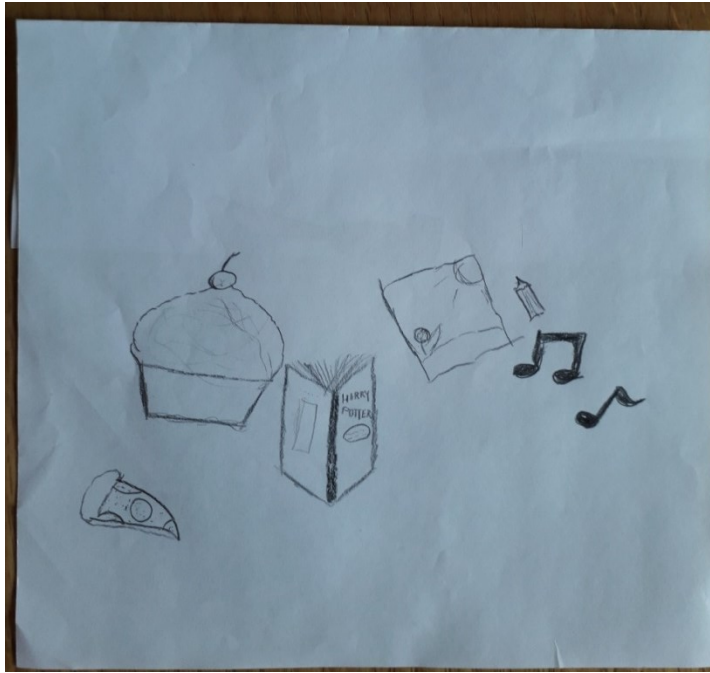
Turvataitokasvatuksella pyritään siihen, että lapset osaavat pitää myös itse huolta itsestään, luottavat turvallisiin aikuisiin, mutta ennen kaikkea luottavat itseensä. Aikuisten valvova silmä ei lasten kasvaessa ja reviirin laajentuessa voi ulottua kaikkialle. Lapsen turvallisuuden rakentumisessa tärkeitä lähteitä ovat siis läheisten turva, mutta myös itsenäisen hallinnan keinot. Perheen lisäksi muut lapsen yhteisöt ja toimintaympäristöt kuten koulu, päivähoitopaikka sekä kaveri- ja harrastuspiiri luovat lapsen turvallisuutta. Lapsen kasvaessa kodin ulkopuolisten toimintaympäristöjen merkitys kasvaa. Siksi esimerkiksi koulussa toteutettava kasvatustyö turvataitojen kautta on hyvin merkityksellistä. (Lajunen ym. 2012)

5.2 Tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutus kehittämistyön aikana

Lukuvuonna 2017–2018 tunne- ja turvataitokasvatusta toteutettiin 5.luokkalaisille kolmella alakoululla yhteensä kuudessa eri luokassa. Lisäksi oppitunnit järjestettiin kolmella kyläkoululla, joissa kaikissa oli yksi yhdysluokassa 5. ja 6.luokkalaisia. Oppilaita yhteensä näissä projektiin osallistuneissa luokissa on 141 ja tunne- ja turvataitotunteja järjestettiin yhteensä lukuvuoden aikana 36 tuntia.

Teemoiksi valikoituivat sosiaaliset taidot, itsetuntemus ja oma ainutlaatuisuus, tunnetaidot sekä sosiaalinen media ja digitaalinen pelaaminen. Nämä teemat nousivat esiin koulun aikuisten tekemien havaintojen pohjalta. Aiempien vuosien turvataitokasvatust materiaaleja hyödyntäen perusopetuksen kuraattorit suunnittelivat tuntien sisällöistä toiminnalliset ja taidelähtöisemmät. Jokaiselle teemalle oli varattu aikaa yksi tunti normaalin 45 minuutin oppitunnin sijaan.

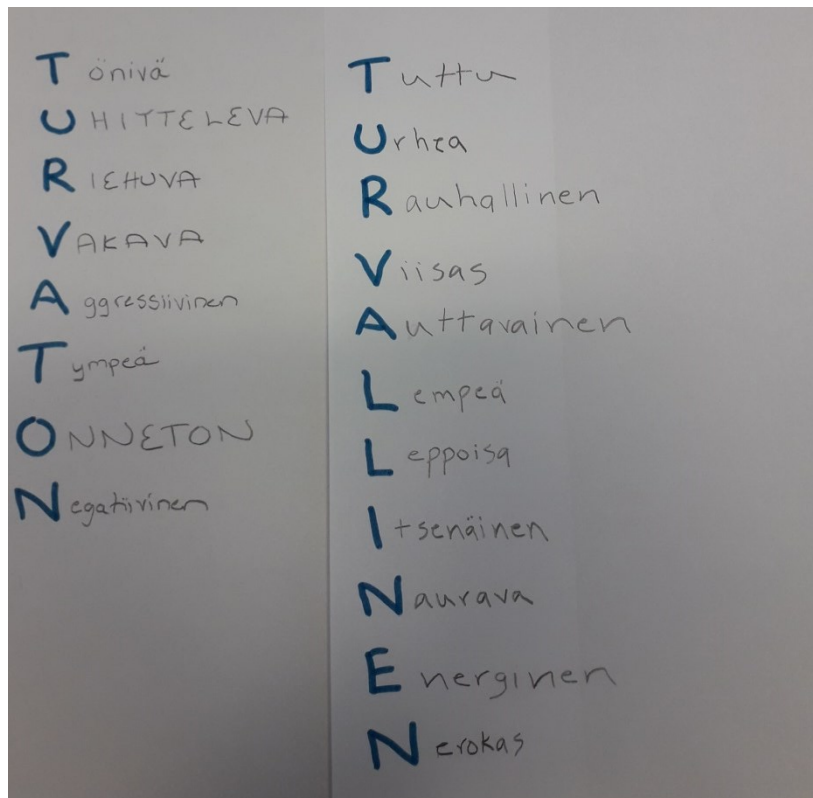
Ensimmäinen tunti sisälsi tutustumisen ja esittelyt sekä ryhmätyöskentelyn taitoja käsittelevän toiminnallisen ryhmätehtävän. Ensin jokainen ryhmäläinen esitteli vieruskaverinsa piirtämällä hänestä kuvan. Piirustus sai olla muotokuva tai siinä sai tuoda esiin kaverin harrastuksia tai mielenkiinnon kohteita. Piirtämisen jälkeen jokainen esitteli kuvan avulla vieruskaverinsa.

Kuva 1. Parin esittely kuvana

Tämän jälkeen siirryttiin ryhmätehtävään. Luokka jaettiin pienryhmiin postikorteista tai aikakauslehtien kansista tehtyjen palapeliä avulla. Jokainen oppilas sai itselleen yhden palan ja hänen täytyi löytää ryhmänsä jäsenet kokoamalla heidän kanssaan palapeliä annetuista paloista.

Ryhmä sai tehtäväkseen pohtia joko turvallisen tai turvattomat ryhmän ominaispiirteitä. Paperille ryhmä kirjoitti pystysuunnassa sanan turvallinen tai turvaton sen mukaan kumpi aihe heille arvottiin. Tämän jälkeen he keksivät sanoja, jotka alkavat joko näillä turvaton sanan tai turvallinen sanan kirjaimilla ja kuvaavat sitä kyseistä sanaa. Nämä sanat kirjoitettiin vaakasuunnassa paperille.

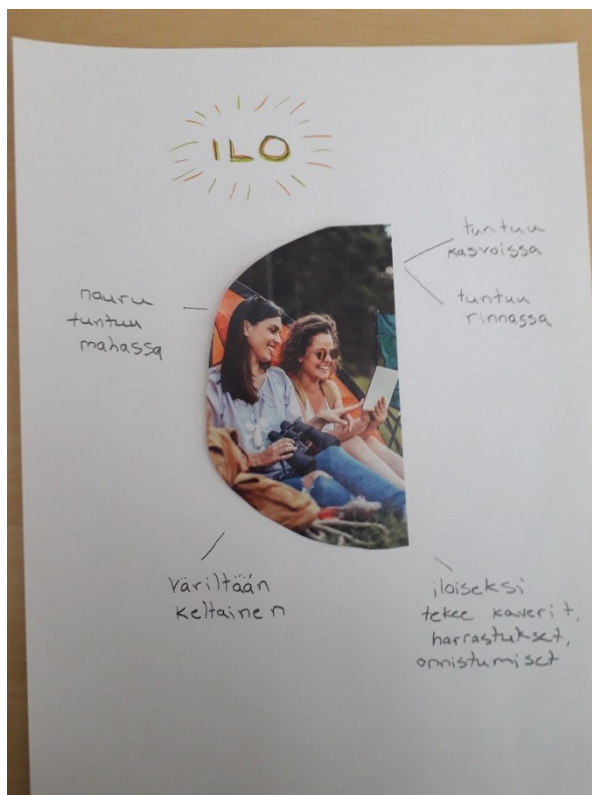
Kuva 2. Tuotoksia ryhmätyöskentelystä

Toisella tunnilla käsiteltiin itsetuntemusta ja omaa ainutlaatuisuutta. Jokainen sai täyttää Turvataitokasvatusoppaan pohjalta suunnitellun monisteen (Liite 1.) itselle tärkeistä ihmisistä. Nämä henkilöt piirrettiin tai kirjoitettiin kehysten sisään. Myös lemmikit sallittiin, koska monelle oppilaalle oma lemmikki oli hyvin tärkeä ja läheinen luottoystävä.

Tämän jälkeen jatkettiin piirtämistä Tilanteet ja asiat, jolloin tunnen oloni hyväksi-monisteeseen (Liite 2.) pilvien sisään piirrettiin tai kirjoitettiin omista harrastuksista, rakkaista lempipaikoista, mielipuuista vapaa-ajalla sekä muista tärkeistä asioista. Jokainen sai kertoa piirtämistään tai kirjoittamistaan henkilöistä ja asioista jotain muulle luokalle. Viimeisenä positiivisuuskukka-menetelmää hyödyntäen jaettiin positiivista palautetta toisille. Kaikki kirjoittivat kukan terälehtiin toisilleen mukavia asioita.

Kolmannen tunnin aiheena olivat tunteet. Teemaan virittäydettiin tunnepatsaiden avulla. Tällä kertaa parin sai valita itse, tarvittaessa työskenneltiin kolmen hengen ryhmissä. Ensin mietittiin yhdessä, mitä tunteita on olemassa. Tämän jälkeen pareittain muovailtiin toinen toisista erilaisia tunnepatsaita; iloisia, surullisia, rakastuneita, vihaisia, hämmentyneitä, pelokkaita jne. Parista toinen oli vuorollaan muovailija ja toinen muovailtava. Kolmen hengen ryhmässä kierrettiin niin, että yksi oli kerrallaan muovailija ja kaksi muovailtavaa.

Tämän lämmittelyn jälkeen jokainen teki aikakauslehdestä etsimästään kuvasta käsitekartan. Kuvan tuli esittää jotakin tunnetilaa ja käsitekartassa esiteltiin, mistä tunteesta on kyse, minkä värinen tunne on, millaisissa tilanteissa tai minkälaisen asioiden seurauksena kyseistä tunnetta esiintyy ja missä päin kehoa ja miten tunne tuntuu. Jokainen oppilas esitteli valitsemansa kuvan sekä käsitekartan muulle ryhmälle.

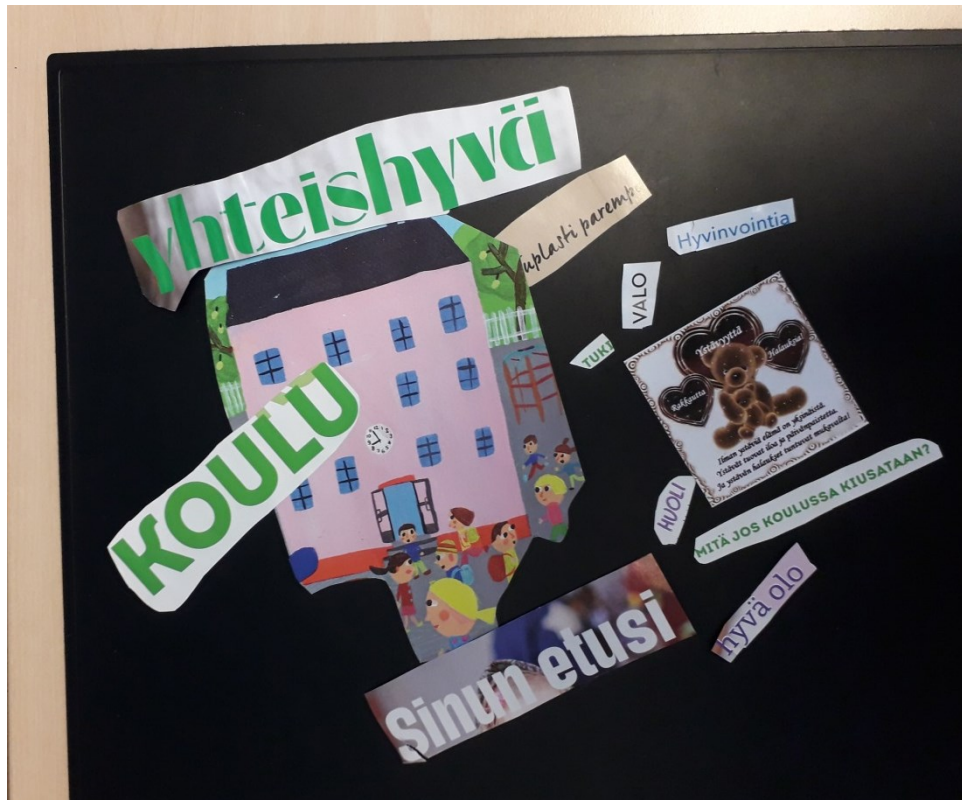

Kuva 3. Esimerkki Tunteet-käsitekartasta

Sosiaalista mediaa ja digitaalista pelaamista käsiteltiin viimeisellä tunnilla. Ensin jokainen sai kirjoittaa värikkäille lapuille, mitä sosiaalisen median kanavia käyttää. Näistä käytiin yhteistä keskustelua. Pohdittiin minkälaiset ovat hyvät vanhempien kanssa sovittavat säännöt sosiaalisen median ja muun internetin käytöstä. Keskusteltiin myös yksityisasetuksista, kuvien julkaisemisesta ja asiallisesta käyttäytymisestä eri kanavilla. Tunnin aikana katsottiin video, jossa oli kuvattuna fiktiivinen sosiaalisessa mediasa tapahtunut tilanne. Oppilaat saivat suunnitella videossa nähdyn tilanteen kulun toisella tavalla forumteatterina.

Digitaalista pelaamista käsiteltiin väittämäkorttien avulla. Keskusteluun nousivat väittämien kautta ikäraajat, pelien sisällöt, suositeltavat peliajat sekä myönteiset lasten ja nuorten kehitystä tukevat pelit.

Kun kaikki neljä teemaa oli käsitelty, oppilaat saivat erilaisista korteista ja aikakauslehdistä leikata tunne- ja turvataitokasvatusta kuvaavia tekstejä ja kuvia. Tällä tavalla saatiin koottua oppilailta palautetta ja tunnelmia projektista.

Kuva 4. Ryhmän valmistelemia kuvia palautteesta

Seuraavassa taulukossa on kuvattu tiivistetysti tunne- ja turvataitokasvatustuntien sisältö. Taulukko toimii tuntikehyksenä tunne- ja turvataitokasvatusta ohjaavalle oppilashuollon henkilölle tai tarvittaessa luokanopettajalle.

TUNNE JA TURVATAITOKASVATUSTUNTIENTEN SISÄLLÖT

1. tunti	Esittelyt: kuvan piirtäminen vieruskaverista, harrastuksista ja mielenkiinnonkohteista Ryhmätehtävä: turvallinen / turvaton ryhmä
2. tunti	Minäkuva, itsetunto, oma ainutlaatuisuus: tärkeät ihmiset -moniste tilanteet ja asiat, joissa tunnen oloni hyväksi –moniste positiivisuuskukka
3. tunti	Tunteet: tunnepatsaat pareittain tai kolmen hengen ryhmissä, tunteet -käsitekartta lehdestä löytyneestä kuvasta
4. tunti	Sosiaalinen media ja digitaalinen pelaaminen: post it –lapuille mitä sosiaalisen median kanavia nuoret käyttävät, keskustelu aiheesta, video, forum-teatteri
palaute	Kuvakollaasi: kuvia ja tekstejä, jotka kuvaavat tunnelmia tunne- ja turvataitokasvatuksen sisällöistä. Toteutetaan ryhmissä.

Taulukko 1. Tunne- ja turvataitotuntien sisältö

Lukuvuonna 2018–2019 tunnit toteutettiin samoilla sisällöillä kuin edellisenä lukuvuonna, mutta ennen varsinaisten tuntien alkua luokissa tehtiin ennakkotehtävä. Jokainen oppilas valitsi erilaisista kuvista yhden kuvan, joka kuvaa sen hetkistä ilmapiiriä luokassa. Tämän jälkeen luokka jaettiin ryhmiin, jokainen esitteli ryhmässä valitsemansa kuvan ja perustelut kuvan valinnalle. Tämän jälkeen ryhmä valitsi kuvista yhden, jonka haluaa esitellä koko luokalle ja perustelut kuvalle. Tällä tavoin saatiin tietoa minäkälaisena oppilaat näkevät oman luokkaympäristönsä. Näitä asioita nostettiin keskusteluun tunne- ja turvataitotuntien ensimmäisen teeman yhteydessä.

Kuvien kautta oppilaat kertoivat muun muassa hyvästä luokkahengestä, mutta myös siitä, että asiat ovat välillä solmussa ja niitä joudutaan ratkomaan. Joskus solmut ovat niin tiukalla, että niiden aukomiseen menee turhaa aikaa ja apuun tarvitaan opettaja tai joku muu koulun aikuinen. Tätä palautetta hyödynnettiin, kun ryhmät pohtivat turvallisen ja turvatomman luokan ominaispiirteitä ryhmätehtävässä.

Kuva 5. Ennakkotehtävä luokan ilmapiiristä

Muilta osin tunnit toteutuivat samoilla sisällöillä kuin edellisenä lukuvuonna. Lukuvuonna 2018–2019 tunneille osallistuneita luokkia oli seitsemän ja oppilaita näillä luokilla oli yhteensä 137.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kehittämistyön johtopäätökset perustuvat havaintoihin. Kehittämistyön tuloksia ei ole tieteellisesti tutkittu, mutta eri vaiheista on tehty havaintoja. Havainnot perustuvat saatuun palautteeseen oppilailta ja opettajilta sekä oppilaiden työskentelyn seuraamiseen. Pidemmän aikavälin vaikutuksia ei ole vielä saatavilla vaan tulokset perustuvat välittömiin havaintoihin.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen aiheet koettiin mielenkiintoisiksi sekä ajankohtaisiksi. Oppilaat innostuivat toiminnallisuudesta sekä taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisestä. Ensimmäisellä tunnilla toteutettu esittelykierros piirtämällä oli oppilaiden mielestä aluksi haastavaa, jopa kauhistuttavaa, mutta lopulta luovuus vei mukanaan. Useimmat oppilaat eivät olisi halunneet lopettaa piirtämistä ja suurin osa halusi esitellä tuotoksena dokumenttikameran kautta muille oppilaille. Näin tapahtui yhdeksästä ryhmästä kuudessa. Dokumenttikameran käytöstä innostuivat erityisesti pojat ja tämän jälkeen tytöt rohkaistuivat mukaan. Kolmessa ryhmässä esittelyt tehtiin ilman dokumenttikameraa.

Kuvissa esiteltiin pääasiassa harrastuksia ja mielenkiinnonkohteita. Muutama oppilas piirsi paristaan muotokuvan. Joissakin piirustuksissa näkyi myös perheenjäseniä. Osa oppilaista hyödynsi kirjoittamista kuvallisen ilmaisun tukena.

Ryhmätehtävä turvallisesta ja turvattomasta ryhmästä sai oppilaat aktiivisiksi. Aihetta lähestyttiin myös huumorin kautta ja moni ryhmä käytti toissaan mielikuvitusta adjektiivien keksimiseen. Keskeisimpänä havaintona oli, että turvallinen ryhmä koetaan sellaiseksi, jossa kaikki huomioidaan eikä ketään kiusata. Turvattomassa ryhmässä oppilaiden mielestä esiintyy kiusaamista fyysisesti ja sanallisesti sekä syrjintää. Työrauha koettiin tärkeäksi tekijäksi. Mikäli työrauha on huono, ryhmä toimii turvattomasti. Hyvä työrauha koettiin turvallisuutta lisääväksi tekijäksi. Myös tässä tehtävässä yhden ryhmän kanssa oli haasteita saada tehtävää käyntiin.

Ryhmätehtävässä tuotettu sisältö oli merkittävää ja tuotosten on tarkoitus herättää ajatuksia siitä, kuinka luokassa toimitaan. Sisällön kanssa yhtä merkityksellistä oli ryhmän toiminta tehtävän aikana. Tehtävä toimi harjoituksena yhdessä toimimiselle sekaisin arvotuissa ryhmissä. Työskentelyn päätteeksi kerättiin oppilaiden havaintoja siitä miten ryhmä oli toiminut. Suurin osa ryhmistä teki yhteistyötä. Joihinkin ryhmiin tuli vain yksi poika tai yksi tyttö. Tämä näkyi selvästi työskentelyssä.

Minäkuva- harjoituksessa suurin osa oppilaista piirsi pilviin itselleen tärkeistä asioista kuvat sekä kirjoitti tärkeiden ihmisten nimet. Osa oppilaisista toteutti molemmat osat kirjoittamalla. Tärkeinä asioina koettiin erityisesti harrastukset ja ystävien sekä perheen kanssa vietetty aika.

Pojista löytyi paljon liikunnan harrastajia ja suosituimpia lajeja olivat jalkapallo ja salibandy. Muutama poikaoppilas kertoi harrastavansa lentopalloa, jääkiekkoa, frisbeegolfia tai uintia.

Tytöillä oli paljon eläimiin liittyviä harrastuksia ja piirroskuvista löytyi muun muassa hevosia ja koiria. Tytöt harrastivat lukemista poikia enemmän. Tyttöjen harrastuksissa nousi esiin myös erilaiset kädentaidot. Tyttöjen liikuntaharrastuksista eniten kuvia tuli jalkapallosta, uinnista ja lentopallosta.

Digitaaliset mielenkiinnonkohteet jakautuivat selvästi pojilla pelaamiseen ja tytöillä muihin sosiaalisen median kanaviin. Tytöt seurasivat poikia enemmän tubettajia ja tekivät itsekin videoita. Myös musiikin kuuntelu oli suosittua.

Muutama oppilas koki elämän ainoaksi tärkeäksi asiaksi digitaalisen pelaamisen. Jokaisessa ryhmässä kuitenkin sovittiin, että pelaaminen saa täyttää yhden pilven, mutta muihin pilviin tulee pohtia myös jotain muuta. Tärkeiksi ihmisiksi nimettiin perheenjäsenet, isovanhemmat sekä ys-

tävät. Myös muiden sukulaisten sekä kummien nimiä esiintyi. Tähän osaan hyväksyttiin myös lemmikit. Moni oppilaista kertoi juttelevansa lemmikille omia asioitaan ja lisäksi koettiin, että lemmikistä saa seuraa moneen puuhaan.

Tunteet teemaan oppilaat osallistuivat hyvin mukaan. Yhdeksästä ryhmästä kahdeksassa oppilaat olivat teeman käsittelyssä aktiivisia. Pareittain tai kolmen hengen ryhmissä muodostui mielikuvituksellisia tunnepatsaita.

Tunteita käsittelevissä käsittekartoissa näkyi selvästi neljä perustunnetta; ilo, suru, pelko ja viha. Suurin osa oppilaista valitsi jonkun näitä tunteita kuvaavan lehtikuvan. Muutama oppilas oli löytänyt hämmennystä ilmaisevan kuvan. Kaksi kuvaa käsittelevä itsevarmuuden tunnetta.

Yhden ryhmän kanssa oli haasteita orientoitua aiheeseen. Oppilaat olivat passiivisia tunnepatsaiden suhteen. Itsenäinen työskentely tunnekuvien parissa sen sijaan onnistui hyvin. Oppilaat eivät kuitenkaan olisi tässä ryhmässä halunneet esitellä tuotoksiaan toisille. Tulevaisuutta varten tällaiseen pitää varautua paremmin ja tehdä suunnitelma miten ryhmät haastavissa tilanteissa saataisiin toimimaan.

Sosiaalista mediaa ja digitaalista pelaamista käsittelevällä tunnilla oppilaat olivat aktiivisia ja jakoivat omia kokemuksiaan. Oppilaille on hyvin tietoa aiheesta, mutta heille tuli myös yllätyksiä. Eniten hämmennystä aiheutti ikäraja K18. Suurin osa kaikkien ryhmien oppilaista oli sitä mieltä, että K18-pelejä saa pelata vanhemman luvalla, vaikka tämän ikärajan kohdalla ei ole kyse suosituksesta, vaan se on lakiin perustuva kielto.

Oppilaat kertoivat suosituimmiksi sosiaalisen median kanaviksi instagramin, youtuben, whats appin sekä tiktokin. Jonkin verran oli myös twitterin ja snapchatin käyttäjiä. Facebook koettiin vanhempien ihmisten kanavaksi. Nuoret eivät juuri käytä sitä. Alakouluikäisille facebook ei lisäksi sovellu ikärajan takia.

Suurimmalla osalla oppilaista oli sovittu kotona säännöt netinkäyttöön ja pelaamiseen. Peliikoihin oli perheissä kiinnitetty huomiota, mutta ikärajojen suhteen oli vapaampaa. Osalla perheistä toki ikärajasuosituksiakin noudatettiin.

Palautteessa oppilaat kertoivat, että pelaamista ja sosiaalista mediaa olisi pitänyt käsitellä enemmän. Erityisesti oppilaat pitivät Peliavaruus lautapelistä. Suurin osa oppilaista kuitenkin koki, ettei aiheesta tullut uutta tietoa. Silti aihe koettiin mielenkiintoisena. Tunteita käsittelevä tunti oli myös koettu mielenkiintoiseksi. Sitä kuvailtiin muun muassa hauskaksi, erilaiseksi ja toiminnalliseksi.

Kokonaisuuteen tunnit koettiin pääasiassa myönteisiksi ja mukavammiksi kuin tavalliset oppitunnit. Kuitenkin mukana oli palautetta myös siitä, että tunnit olivat tylsiä eikä uutta tietoa tullut odotusten mukaisesti.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa kehittämistyö Pieksämäen kaupungin perusopetuksen oppilashuollolle. Nykyinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee, että yhteisöllisen opiskeluhoollon tulisi olla ensisijaista opiskeluhoolltoa. Yksilökohtaisen opiskeluhoollon tarvetta pyritään vähentämään yhteisöllisin hyvinvointia lisäävin keinoin. Pieksämäellä on pidetty kiinni siitä, että yhteisöllisen työn toteuttamiselle riittää resursseja.

Yhteisölliset opiskeluhoolltoryhmät kokoontuvat kouluilla ja suunnittelevat oman koulunsa toimintaa. Opiskeluhoollon toimijoilla niin perusopetuksessa kuin toisellakin asteella on varattu työaika ryhmätoimintojen järjestämiseen. Tämä opinnäytetyö vastasi alakoulujen yhteisöllisen oppilashuollotyön tarpeisiin ja tavoitteisiin. Ainakin toistaiseksi tunne- ja turvataitokasvatusta jatketaan vuosittain. Taidelähtöisten menetelmien koikeileminen tässä projektissa on tuonut ideoita myös muuhun yhteisölliseen oppilashuoltoon.

Opinnäytetyön toteuttaminen tuki omaa ammattitaitoani, sain käyttää vahvuuksiani, mutta perehtyä myös uuteen. Aihe on ajankohtainen niin oppilas- ja opiskeluhoolltolain kuin konkreettisten havaintojenkin valossa.

Työn toteuttaminen oli pitkä prosessi, koska sisällöt vaativat suunnittelua ja toteutuksista oli sovittava useamman ryhmän ja koulun kesken. Kahden lukuvuoden aikana tunne- ja turvataitokasvatustunteja taidelähtöisin menetelmin järjestettiin yhteensä 64 tuntia. Osallistujia tunneilla oli yhteensä 278 oppilasta.

Opinnäytetyöprosessi opetti sen, että taidelähtöiset menetelmät tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia yhteisöllisen toiminnan toteuttamiselle kouluissa. Yhteisöllisellä työllä on aina myös vaikuttavuutta. Ei ole kyse ainoastaan siitä hetkestä, kun toimintaa tehdään. Tavoitteena on aina vaikuttaa ympäristön rakenteisiin, toimintakulttuureihin ja asenteisiin sekä osallistujien itsensä kokemuksiin itsestään ja ympäristöstään.

Oppilashuollotyö tuli myös tutummaksi osallistujille. Etenkin aiemmin on törmännyt vääristyneisiin käsityksiin oppilashuollotyöstä. Joskus on kuviteltu, että kuraattorille joudutaan tai kuraattori osallistuu koulun kurinpidollisiin toimiin.

Paras palaute tunne- ja turvataitotuntien seurauksena on ollut se, kun oppilas on yhteisen tunnin jälkeen tullut pyytämään, että haluaisi jutella kahden kesken. Silloin on voinut kokea, että tunneilla on tehnyt itsensä tutuksi ja turvallisen oloiseksi koulun aikuseksi.

Olen aiemmin suorittanut lyhyempiä opintoja taidelähtöisistä menetelmistä. Lisäksi minulla on draamaosaamista ja olen suorittanut draamakasvatuksen perusopinnot avoimessa yliopistossa. Kiinnostukseni taidelähtöisiin menetelmiin on vahva ja haluan tuoda näitä toimintatapoja yhä lisää koulu yhteisöömme.

7.1 Tunne- ja turvataitokasvatuksen kehittämiskohteita

Kouluympäristössä on helppo havaita tarpeita erilaiselle yhteisölle toiminnalle. Nykyinen tunne- ja turvataitokasvatus on Pieksämäellä suunnattu 5.luokkalaisille, mutta tämän projektin aikana nousi esiin toiveita myös pienempien oppilaiden kuten 1. tai 2.luokkalaisten vastaavista tunteista. Keskusteluissa nostettiin esiin jonkinlainen jatkumo, jossa ensimmäiset turvataitokasvatustunnit järjestettäisiin jo esimerkiksi 1. tai 2.luokalla ja toinen vaihe 5.luokalla.

Opettajien ja ohjaajien kanssa käytiin keskustelua myös siitä miten tunne- ja turvataitokasvatusmateriaaleja voisi hyödyntää muussa opetuksessa kuten pienten oppilaiden uskonnon opetuksessa. Nykyinen opetussuunnitelma mahdollistaa paremmin toiminnallisen oppimisen ja opetuksen järjestämisen.

Taidelähtöisen sekä toiminnallisen tunne- ja turvataitokasvatuksen voisi tuoda osaksi opetusta monenkin oppiaineen yhteydessä. Välttämättä ei tarvitse olla erillisiä tunteja aiheesta. Oppiaineista parhaiten tämä sopisi pienillä oppilailla uskonnon tunteille, koska siellä käydään läpi ystävyyttä, moraalikäsitystä ja oikeudenmukaisuutta. Yhteiskuntaopissa taas keskustellaan yhteiskunnallisista ilmiöistä. Nyt Pieksämäellä toteutetussa tunne- ja turvataitokasvatuksessa yhtenä teemana on media ja ennen kaikkea sosiaalinen media sekä turvallinen käyttäytyminen siellä. Media tulee olemaan myös varmasti tulevana vuosina yksi pääteemoista.

Oppilashuollon resurssit ovat rajalliset ja siksi näitä yhteisöllisiä menetelmiä olisi tärkeää saada myös opettajien käyttöön. Oppilashuollossa voidaan linjata tietyt sisällöt ja tavoitteet yhteisölliselle oppilashuollolle. Toteuttamiseen tarvitaan mukaan koko henkilöstöä. Yhteisöllisen oppilashuollon tavoitteet voivat sisältää tunne- ja turvataitokasvatusta tietyille vuosiluokille, mutta pelkät oppilashuollon resurssit eivät riitä toteuttamaan erilaisia tunteja jokavuotisesti useammalle vuosiluokalle.

Yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen kuuluu koko kouluyhteisölle joten, siksi tässä työssä esiteltyjen toiminnallisten menetelmien juurruttaminen ohjaajien ja opettajien käyttöön on kehittämistavoitteena tulevaisuudessa.

Työ jatkuu tämän projektin jälkeenkin. Seuraavina lukuvuosina toteutetaan edelleen 5.luokkalaisille neljän tunnin pituinen tunne- ja turvataitokasvatuksen kokonaisuus. Pienemmille 1. tai 2.luokan oppilaille suunnitellaan omaa toimintaa ja ideariiheksi jätetään kehittymään myös laajempi jatkumo ja menetelmien juurruttaminen osaksi koulu- ja kasvatuspolkua. Tässä täytyy ottaa huomioon jo nyt käytössä olevat yhteisöllisen oppilashuollon sisällöt eli muun muassa KiVa-koulutunnit sekä Tunteiden Tuuli-tunnetaitokasvatus.

Tällä hetkellä 5.luokkalaisten tunne- ja turvataitokasvatus on toteutettu tiiviinä neljän oppitunnin kokonaisuutena. Tärkeää asiaa voisi pitää esillä myös koko lukuvuoden, jolloin toteutus tulisi suunnitella toisella tavalla. Yksi tunti yhtä teemaa kohden todettiin myös liian lyhyeksi ajaksi. Keskustelua ja luovaa toimintaa olisi syntynyt osassa ryhmistä enemmänkin. Etenkin tunnetaitojen käsittelyyn vaaditaan huomattavasti enemmän aikaa ja tähän teemaan löytyy paljon erilaisia menetelmiä. Sosiaalista mediaa käsittelevää aihetta varten tulee myös kehittää uusia ilmaisukeinoja. Oppilaiden tuotos voisi olla sähköinen blogipostaus, video tai valokuvakollaasi. Tämä tunne- ja turvataitokasvatuksen laajentaminen on kuitenkin vasta ideatasolla ja vaatii keskustelua niin opettajien kuin rehtoreidenkin kanssa.

7.2 Tulevaisuuden näkymät

Alakoulujen rehtoreiden kanssa on Pieksämäellä tehty linjaus, että tunne- ja turvataitokasvatusta jatketaan edelleen vuosittain 5.luokkalaisille. Kyläkouluilla tunnit toteutetaan joka toinen vuosi, koska siellä on yhdysluokat 5. ja 6. luokkalaisille. Teemoina säilytetään edelleen sosiaaliset taidot, oma minäkuva ja itsetunto, tunteet sekä sosiaalinen media ja pelaaminen. Teemoja kuitenkin tarkastellaan lukuvuosittain ja niitä voidaan muuttaa tai mukaan voidaan nostaa uusia aiheita. Opettajien kanssa suunnitellaan myös tuntien kestoja. Pilotissa havaittiin, että yksi tunti on joidenkin aiheiden kohdalla liian lyhyt toteutusaika.

Luokkakohtaisia yhteisöllisenä oppilashuoltona toteuttavia ryhmätunteja on mahdollista pitää kaikilla luokka-asteilla. Sisällöt suunnitellaan yhdessä luokanopettajan kanssa. Päällekkäisyyttä tuntien sisällöissä tulee välttää, mutta kaikki osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisäävä toiminnallisuus on lasten kasvun ja kehityksen tueksi tärkeää.

Tulevaisuudessa on tärkeää huomioida myös oppilaiden toiveet paremmin. Tähän kehittämistyöhön lähdettiin tutkimusten ja koulun aikuisten havaintojen pohjalta. Ennakkotietoa voidaan kerätä enemmän myös op-

pilailta. Joka tapauksessa tunne- ja turvataitokasvatuksen vuosittainen suunnittelu ja toteutus tulevat kuulumaan Pieksämäen alakoulujen yhteisöllisen oppilashuollon vuosikelloon. Opinnäytetyö vastaa työnantajan toimeksiantoon ja työn kautta on tehty havaintoja yhteisöllisen luovan toiminnan positiivisista vaikutuksista. Opinnäytetyö vastaa siis siihen mitä työllä tavoiteltiin. Tästä kehittämistyöstä saatujen kokemusten pohjalta myös muuta taidelähtöistä toimintaa kouluille suunnitellaan.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vilhunen, R. & Vilen, M. (2007). *Nuoren aika*. Helsinki: WSOY.

Aluehallintovirasto 2019. Yhteisöllinen oppilashuolto. Viitattu 1.5.2019.
<https://www.avi.fi/documents/10101/2932512/YHTEISÖLLINEN+OPPILAS+HUOLTO.pdf/5e47e6dc-2fef-4ee1-8097-895e606c704c>

Hassi, L., Paju, S. & Maila, R. (2015). *Kehitä kokeillen. Organisaation käsikirja*. Helsinki: Alma Talent.

Heikkinen, H. 2005. *Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista!* Jyväskylä: Minerva.

Huhtinen-Hilden, L. & Karjalainen, A. (2019). Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) *Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle*. Keuruu: Otava, 11-12.

Huuki, T. (2018). Taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkä-tuntoiset aihepiirit. Oulun yliopisto.

Iivanainen, S. (2019). Väriä elämään – kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) *Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle*. Keuruu: Otava, 57.

Kauppila, R.A. (2005). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltinkangas-Järvinen, L. (1999). *Hyvä itsetunto*. 9.painos. Juva: WSOY.

Keltinkangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.

Kiilakoski, T. & Tervahartiala, M. (2015). Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa.
https://www.researchgate.net/profile/Tomi_Kiilakoski/publication/303281530_Taiteen_osallisuus_osallisuuden_taide_-_Tulkintoja_taidelahtoeisten_menetelmien_kaytosta_koulussa_The_art_of_participation_participation_through_art_-_interpretations_on_the_use_of_art-based_methods_in/links/573af20708ae9f741b2d4511/Taiteen-osallisuus-osallisuuden-taide-Tulkintoja-taidelahtoeisten-menetelmien-kaeytoestae-koulussa-The-art-of-participation-participation-through-art-interpretations-on-the-use-of-art-based-met.pdf

Kronqvist, E., Pulkkinen, M. 2007. *Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen*. Helsinki: WSOY.

Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppinen, K., Pakkanen, M., Ylenius-Lehtonen, M. (2009.) *Turvataitoja lapsille, Turvataitokasvatuksen oppimateriaali*. Stakes. Jyväskylä: Gummerus.

Myllykoski, S. & Niemelä, E. (2018). *Taidelähtöiset menetelmät alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa, kuvaileva kirjallisuuskatsaus*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Oulun Ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.4.2019.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/149190/Myllykoski_Satu.%20%20Niemela_Eija.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Myllyviita, K. (2016.) *Tunne tunteesi*. Riika: Kustannus Oy Duodecim.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P., Horppu, S. 2010. *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen*. Helsinki: Kirjapaja

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287. Viitattu 15.1.2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Perälä, M., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J., Heiliö, P. (2015). *Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen*. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Pieksämäen kaupunki 2016. Opiskeluhoitosuunnitelma.

Rusanen, S. 2005. *Osallistavan teatterin lajeista*. Teoksessa P. Korhonen & R. Airaksinen (toim.). Hyvä hankaus. – Teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. Helsinki: Draamatyö

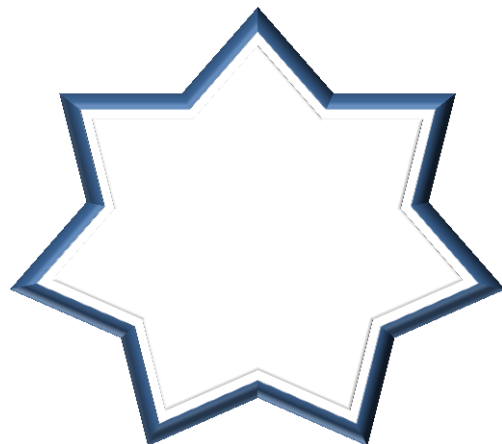
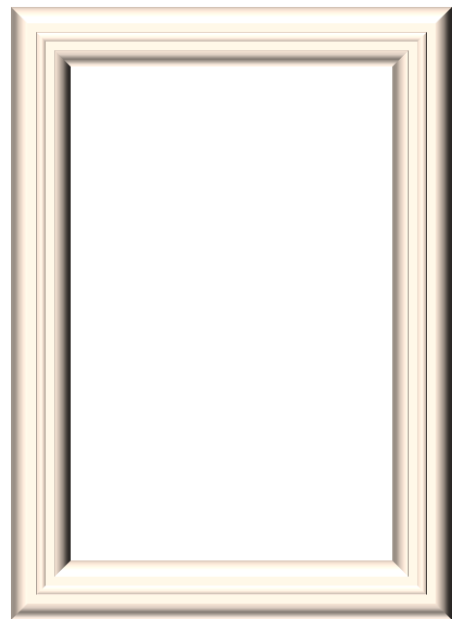
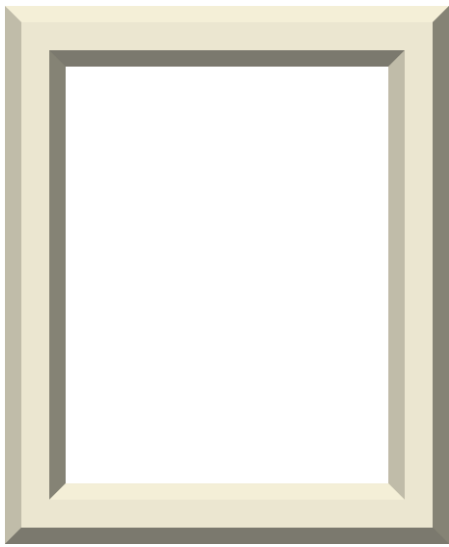
Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2018. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 28.4.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018. *Turvataitokasvatus*. Viitattu 7.2.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsenkaltointohtelu/turvataitokasvatus

Uusikylä, K. (2012). *Luovuus kuuluu kaikille*. Juva: PS-kustannus.

Öystilä, S. (2019.) Draaman mahdollisuudet ohjaustyössä. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) *Luovan toiminnan työtavat. Kösikirja sosiaali- ja terveysalalle*. Keuruu: Otava, 141-142, 158, 170.

MINÄ JA TÄRKEÄT IHMISENI

TILANTEET JA ASIAT, JOLLOIN TUNNEN OLONI HYVÄKSI

